



# PLANTEN

*Ontwerp zelf prachtige borders*

# COMBINEREN

MODESTE HERWIG EN JEANNE VAN RIJS



FORTE GROEN







## VOORWOORD

Het is goed om je te realiseren dat een geslaagde beplanting geen samenraapsel is van allerlei planten, maar dat er van tevoren goed over nagedacht moet worden. In boeken, tijdschriften en opengestelde tuinen zie je prachtige borders die je graag in je eigen tuin zou willen hebben. Maar hoe doe je dat? Omdat we allebei heel erg houden van mooie planten en plantencombinaties in een border, hebben we voor alle tuinliefhebbers dit boek gemaakt. Een duidelijk overzicht van de beste tuinplanten voor elke plek in de tuin en de mooiste combinaties van planten voor het hele jaar een prachtige border.

Een plant heeft bepaalde wensen betreft de standplaats. Bij veel soorten komt de juiste plek zelfs vrij precies. De ene plant groeit en bloeit uitbundig in de volle zon, terwijl een andere soort het juist goed doet in de schaduw van bomen of struiken. Een verkeerd gekozen standplaats kan tot teleurstellingen leiden. Zet je een plant echter op de juiste plek dan kun je genieten van een prachtig resultaat. De juiste plant op de juiste plaats is één ding. Nog leuker wordt het om planten te combineren en te rangschikken zodat één en één meer wordt dan twee.

In het eerste deel van dit boek vind je alles over de voorwaarden en mogelijkheden om zelf een mooie en succesvolle border te maken. Je wordt stapsgewijs aan de hand meegenomen. Voor het tweede deel maakten we inspirerende combinaties op kleur, compleet met borders in hetzelfde kleurenschema. Ze zijn van het vroege voorjaar tot ver in de herfst mooi en bijzonder. In het derde deel vind je zo'n vijfhonderd betrouwbare tuinplanten, gerangschikt op standplaats. Dit betekent nóg meer inspiratie voor je eigen border. Naast een afbeelding van de plant vind je er ook de belangrijkste gegevens zoals bloeitijd en hoogte. Het laatste deel van het boek is meer praktisch en vertelt je alles over aanplant en onderhoud van een beplanting.

Laat je inspireren door de prachtige borders die we ontdekten in opengestelde tuinen en privétuinen. Laat je vooral verleiden om zelf mooie plantcombinaties te bedenken. Of gebruik onze borders als basis: zonnige borders in opvallende warme kleuren, in contrasterend geel met violet, een beplanting in wit en geel, roze borders of witte bloemen met fraaie bladplanten in de schaduw. We hopen je met dit boek inspiratie én informatie te geven om zelf de allermooiste borders te gaan ontwerpen.

*Modeste Herwig en Jeanne van Rijs*





Dit is een uitgave van  
 Forte Uitgevers BV  
 Postbus 684  
 3740 AP Baarn  
 © 2019 Forte Uitgevers BV, Baarn

Eindredactie: Mariëlle van der Goen  
 Ontwerp (omslag en binnenwerk): Wouke Boog, Rotterdam  
 Foto's binnenwerk en cover: Modeste Herwig en Jeanne van Rijs.

Opmaak binnenwerk: Brigitte van Loon, ANIMA MIA, Rotterdam  
 Tekst deel 1, 2 en 4: Jeanne van Rijs  
 Tekst blz. 16-17, 48-49 en deel 3: Modeste Herwig

ISBN 978 94 6250 215 4  
 NUR 424

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.  
 Voor meer informatie over de uitgaven van Forte Uitgevers: [www.forteuitgevers.nl](http://www.forteuitgevers.nl)  
 Alle informatie in dit boek is naar beste weten en kunnen verwerkt. Zorgvuldigheid bij het in praktijk brengen ervan is echter geboden. De uitgeverij en de schrijvers dragen geen enkele aansprakelijkheid voor eventuele schade op persoonlijk, materieel of financieel gebied die uit het gebruik van de onderhavige materialen en methoden kunnen voortvloeien.

# INHOUD

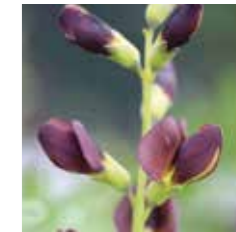
voorwoord

## DEEL 1 PLANTEN KIEZEN EN RANGSCHIKKEN

- 09 De border als deel van de tuin
- 10 Boeiende border
- 12 Kijken naar planten
- 14 Planten kiezen op basis van standplaatsvoorkeur
- 16 Planten kiezen op basis van kleur
- 18 Planten kiezen op basis van bloemvorm
- 22 Planten kiezen op basis van blad
- 26 Planten kiezen op basis van karakter
- 28 De kersen op de taart
- 30 Planten groeperen
- 32 Nu de praktijk - Zelf een beplantingsplan maken
- 34 Beplantingsplan maken
  - Voorbereiding en keuzes
  - Planten selecteren
  - Planten combineren
  - Engelse border
  - Naturalistische border
  - Tussenvorm border
- 56 Beplanting - grote tuinen vs. kleine tuinen
- 58 Twee voorbeeldborders

## DEEL 2 INSPIRERENDE COMBINATIES

- 60 Inleiding
- 62 Violetblauw - Groengeel
- 68 Pittig roze
- 74 Wit - Groen - Zilvergrijs
- 80 Paars - Violet
- 86 Roze - Zilver - Wit
- 92 Wit - Geel
- 98 Oranje - Paars



## DEEL 3 PLANTBESCHRIJVINGEN

- 106 Planten voor schaduw
- 116 Planten voor halfschaduw
- 128 Planten voor volle zon
- 144 Planten voor droge grond
- 152 Planten voor kalkrijke grond
- 154 Planten voor zure grond
- 156 Planten voor vochtige grond
- 160 Vlinderplanten
- 162 Planten voor zandgrond
- 164 Planten voor kleigrond
- 166 Extra plantenlijstjes

## DEEL 4 PRAKTISCH

- 169 De bodem als basis
- 174 Grondverbetering en bemesting
- 176 Een border aanplanten
- 178 Borderrenovatie
- 180 Beplanting onderhouden
- 182 Onderhoudsvriendelijke borders
- 184 Algemene tuinonderhoudskalender
  
- 186 Adressen
- 187 Literatuurlijst
- 188 Fotoverantwoording
- 189 Register





# DEEL 1 PLANTEN KIEZEN EN RANGSCHIKKEN

We kijken in dit deel eerst naar de border in de context van de totale tuin en vervolgens naar de border in detail. Op welke criteria moeten we letten als we planten gaan kiezen? Wat bepaalt de stijl van de beplanting en hoe verdelen we de planten over het borderoppervlak? Als laatste gaan we zelf aan de slag met het maken van een border aan de hand van een handig stappenplan.

## 1. DE BORDER ALS DEEL VAN DE TUIN

Dit boek gaat met name over borders. Toch is het zinvol om eerst naar de tuin als geheel te kijken. Een tuin bestaat uit bomen, heesters, vaste planten, bebouwing en open ruimtes.

### ANALYTISCH KIJKEN

Vaak kijk je naar een tuin om te zien of je hem mooi vindt, maar soms is het goed meer analytisch te kijken en te beseffen wáárom iets je al dan niet aanspreekt. Zo kunnen we kijken naar de verhouding tussen ruimte en massa. Onder ruimte vallen bijvoorbeeld het gazon, terrassen en een wateroppervlak. Bomen, heesterpartijen, bebouwing en ook borders maken deel uit van de massa van een tuin. De meeste mensen voelen zich prettig in een tuin die uit ongeveer een derde deel massa en twee derde deel ruimte bestaat. Op diezelfde observerende manier kunnen we ook kijken naar de samenhang en opbouw van de tuin, naar het ontwerp en de gelaagdheid.

### GELAAGDE BEPLANTING

Een natuurlijke beplanting – denk aan een bos – kent vier beplantingslagen: grote bomen, kleinere bomen en heesters, vaste planten en een bodembedekkende laag van bijvoorbeeld mossen en lage kruidachtigen. We hebben het gevoel dat alles klopt in een tuin als we bij de opbouw van de beplanting ook deze natuurlijke viergeleding aanhouden. We zullen dus niet alleen moeten focussen op vaste plantenborders maar op de beplanting als totaal. Dit geldt voor elke tuin. Groot of klein.

In grotere tuinen zijn er voldoende mogelijkheden om bomen te kiezen, de hoogste elementen in de tuin. Bomen geven, afhankelijk van het gewenste doel, structuur, privacy en/of voorzien de tuin van een bloeiend ‘ornament’. Ze bieden een natuurlijk ‘dak’, zorgen voor lichtfiltering en geven schaduw. Bomen zijn een woon- en leefplaats voor vogels en andere dieren. Heesters geven de tuin een groene, vaak onderhoudsarme ‘body’ terwijl borders hem voorzien van kleur en fleur. Hagen en grotere heesters vormen de achtergrond van borders, maar kleinere heesters zoals *Caryopteris*, *Buxus*, struikrozen en *Perovskia* kunnen in een border worden opgenomen zonder de vaste planten te verdrukken.

Ook voor kleine tuinen zijn er mogelijkheden in overvloed, zo zijn er kleine bomen en opgekroonde heesters die samen met bijvoorbeeld klimplanten zorgen voor de noodzakelijke hoogte-elementen.



Bostuin met een natuurlijke gelaagdheid van bomen, heesters, kruiden en een bodembedekkende laag. Een dergelijke opbouw voelt logisch.

### SAMENHANGEND GEHEEL

De beplanting in de tuin is het mooist als het een samenhangend geheel is. Een bostuin spreekt sterker als we planten gebruiken die allemaal in een bosachtige omgeving thuishoren. Zo zou er in een bosbeplanting op zure, wat armere grond, naast eiken, een achtergrond van rododendrons kunnen zijn. Verder naar voren bepalen wintergroene varens, lagere siergrassen zoals *Carex* (zegge) en *Luzula* (veldbies), *Astilbe* (pluimspirea) en *Geranium* de sfeer. Deze planten herkennen we als bosplanten. Het voelt logisch dat ze er staan en vormen een mooi geheel. Naast eenheid in sfeer wordt een tuin ook als één geheel ervaren wanneer een aantal planten door de hele tuin herhaald wordt. Als dit het geval is, word je zonder dat je je dat bewust realiseert, uitgedaagd om je blik door de hele tuin te laten gaan, op zoek naar meer van hetzelfde. Overigens geldt dat niet alleen voor de tuin als geheel, maar ook voor een border zelf: herhaling van planten maakt het beeld sterker. Door niet alleen naar de planten in de border te kijken, maar ook naar de achtergrond en omgeving ontstaan nieuwe mogelijkheden. Plant bijvoorbeeld een *Gleditsia triacanthos* ‘Sunburst’, een boom met geelgroen blad, op de achtergrond van een border in de tinten geel-wit-geelgroen. Zo wordt er een verbinding van border naar bomen, dus laag naar hoog, tot stand gebracht. Opnieuw: eenheid!

#### EEN TUIN IS EEN LOGISCH GEHEEL ALS:

- er een natuurlijke gelaagdheid is;
- er eenheid in sfeer is;
- delen van de tuin met elkaar samenhangen door herhaling van een aantal plantensoorten (ritme);
- er verbinding is, bijvoorbeeld in kleur, tussen borderplanten en de kleur van bomen en/of heesters.

Is de tuin groter en ingedeeld in diverse tuingedeelten dan geldt dit niet per se voor de tuin als geheel, maar wel voor elk tuingedeelte.





**Rust.** Groot blad trekt de aandacht. Groot blad in een border werkt dan ook als een rustpunt. De blik valt direct op de grote *Hosta* links, pauzeert daar, zoekt dan naar meer van hetzelfde en vindt dat uiterst rechts en links boven de waterloop. Vervolgens kijk je verder, maar dwaal je steeds terug naar *Hosta* links.

## 2. BOEIENDE BORDER

Is een goede border hetzelfde als een mooie border? Mooi is een discutabel begrip, want wat de één mooi vindt, ervaart de ander als oninteressant of zelfs lelijk. Wat is het dán dat een border kenmerkt als goed of niet goed? Misschien komt het woord *boeiend* beter in de buurt dan de term *mooi*.

### EEN BORDER BOEIT DOOR:

1. rustpunten (groot blad);
2. ritme/herhaling;
3. bijzondere kleur- en vormcombinaties.

### BORDER

Een border is een strook grond beplant met vaste planten en/of kleine heesters. Hij wordt begrensd door een muur, schutting of een haag. Wanneer het oppervlak beperkt is, bestaat de border uit vaste planten en bloembollen. In iets grotere borders kunnen ook kleine heesters zoals geknipte wintergroene *Ilex* (hulst), kleine sering, *Caryopteris* (baardbloem) of rozen een plaats hebben. De ideale breedte van zo'n border bedraagt 2 tot 3 meter. Een breedte van 1,25 meter is een minimum om een mooie vaste plantenborder te kunnen maken. Nog smallere borders kunnen beter betiteld worden als een beplantingsrand en zijn lastig jaarrond boeiend te maken. Grote heesters worden soms als achtergrond van de border gebruikt. In een kleinere tuin nemen ze echter te veel ruimte in en wordt de voorkeur gegeven aan een geknipte haag. Naast vaste plantenborders zijn er ook borders die voor het merendeel uit heesters en bomen bestaan. Ze worden meestal aangeduid als singels. Reken voor een dergelijke heesterborder toch al snel een breedte van 3 tot 5 meter. In dit boek komen voornamelijk vaste plantenborders aan de orde.

### EXPERT

#### CONCEPT

Met een concept wordt het idee, uitgangspunt of thema van de tuin bedoeld. Dit krijgt extra kracht als de plantkeuze het concept versterkt waardoor de uitstraling van de tuin als geheel vergroot wordt. Een voorbeeld: stel dat als thema voor een kleine, tussen muren opgesloten tuin, 'ontsnappen aan de ruimte' gekozen is. Door vooral veel aarvormige planten op te nemen in het beplantingsplan is het mogelijk een verbinding te leggen tussen de opgesloten ruimte en de vrije lucht erboven. De blik van de toeschouwer zal onbewust de verticale lijn van de planten volgen en daarmee het gevoel versterken om te kunnen ontsnappen aan deze benauwde ruimte. Door hier de regel dat beplanting uit verschillende vormcombinaties moet bestaan los te laten, wordt een krachtig effect verkregen dat absoluut werkt en onbewust ervaren zal worden.



**Bijzondere combinaties.** Onze blik pauzeert net even wat langer bij het zien van boeiende combinaties van kleuren en vormen. We zijn erdoor gefascineerd. *Aster ageratoides* 'Theo' en *Persicaria amplexicaulis* 'JS Caliente'.

### BOEIENDE BEPLANTING

Iets wat boeit, trekt de aandacht. Vertaald naar borderbeplanting betekent dit dat je oog bijna vanzelf, onbewust naar iets boeiends in de border getrokken wordt. Door het ontwerp van een border kan, door het toepassen van rust, ritme en boeiende combinaties, de aandacht worden gevangen.

Het digitaal omzetten van kleurenfoto's van borders naar zwart-wit is een goede manier om te kunnen beoordelen of een border goed (= boeiend) is. Is het zwart-wit beeld interessant om naar te kijken dan weten we dat we een goede border hebben. Zo niet, dan moet het ontwerp worden bijgesteld (zie deel 4, Borderrenovatie).



**Ritme.** Herhaling van karakteristieke planten of groepen planten. Onbewust zoeken we graag naar meer van hetzelfde en zijn dus langer geboeid door de border. *Salvia nemorosa* 'Mainacht', *Allium atropurpureum* en *Ornithogalum magnum*.



## 5. PLANTEN KIEZEN OP BASIS VAN KLEUR

Ook al heb je een fantastisch kleurgevoel, enige kennis van de kleurentheorie is een goede basis bij het maken van fraaie kleurcombinaties in de border. We kijken in dit hoofdstuk naar belangrijke begrippen als warme en koude kleuren, complementaire kleuren en kleurenschema's. Bij het bepalen van de kleuren en de kleurbenaming zijn wij uitgegaan van de RHS Colour Chart.



### DE KLEURENCIRKEL

In een kleurencirkel vormen de drie primaire kleuren geel, magenta (ook roodpaars of roze genoemd) en cyaanblauw de basis. Daartussen staan de secundaire kleuren die ontstaan wanneer deze primaire kleuren gemengd worden: rood (geel met magenta), violet (magenta met cyaanblauw) en groen (cyaanblauw met geel). Rechts in de cirkel staan de warme kleuren (groengeel tot roodpaars), links staan de koude kleuren (paars tot groen). Magenta en groen zijn in evenwicht, ze zijn niet warm en niet koud.

Warme kleuren zijn expressief, opwindend en vallen erg op. Ze hebben bovendien een hogere helderheid en komen hierdoor op je af. Koude kleuren zijn veel bescheidener, rustig en subtiel. De helderheid is lager waardoor ze de neiging hebben om te wijken, koude kleuren suggereren daardoor diepte.



**Harmonieus kleurenschema** Harmonieuze combinaties geven een gevoel van rust, ze zijn eenvoudig samen te stellen door kleuren te kiezen die in de kleurencirkel dichtbij elkaar liggen. Bijvoorbeeld roodpaars (roze), paars en paarsviolet. Heel harmonieus is het monochrome kleurenschema, dat slechts uit één kleur bestaat. Er worden wel diverse tinten van die kleur gebruikt, zoals in het geval van geel: heldergeel, lichtgeel, oranjegeel en groengeel. In elke tuin is groen als basiskleur aanwezig, dus eigenlijk gaat het in de tuin toch al om twee kleuren. De verzadiging van de kleur is belangrijk bij het streven naar harmonie. De verzadiging geeft aan hoe krachtig en zuiver een kleur is. Kleuren die ongeveer dezelfde verzadiging hebben, sluiten harmonieus op elkaar aan. Bijvoorbeeld vol rood en intens oranje. Pasteltinten met ongeveer evenveel wit erin zorgen altijd voor een rustig beeld, zelfs het complementaire paar lichtoranje en lichtblauw.

### KLEUREN MENGEN

De manier waarop je de planten in de border zet, is belangrijk voor het effect. Je kunt werken met grote vlakken of juist een mix maken van kleine kleurgroepjes. Niet alleen de gekozen kleuren, maar ook de hoeveelheid kleur is van belang. Een paar kleine groepen van een contrasterende kleur wekken wel spanning op, maar verstoren het beeld niet. De grootte van de bloemen speelt hierbij een speciale rol: kleine bloemen werken als stipjes op een pointillistisch schilderij. Veel kleine kleurvlakjes vermengen zich tot één kleur als ze van een afstand gezien worden en dat wordt al snel een wat grauwe, nietszeggende tint. Grote kleurvlakken vermengen zich niet zo makkelijk, zodat de gekozen kleuren beter uitkomen.

### KLEUREN COMBINEREN

In borders en perken kun je rijkbloeiende borderplanten en bladplanten mixen tot een fraai geheel. Het gekozen kleurenschema bepaalt hierbij voor een groot deel de sfeer én of het effect geslaagd is. Er zijn twee soorten kleurenschema's: harmonieus en contrasterend.



**Contrasterend kleurenschema** Door kleuren te combineren die ver uit elkaar staan in de kleurencirkel, ontstaat er een opvallend en contrastrijk kleurenschema. De kleuren die in de cirkel tegenover elkaar staan, worden complementaire kleuren genoemd: geel en violet, rood en cyaanblauw, magenta en groen. Bij het maken van kleurcombinaties zijn er sprekende contrasten te maken met deze complementaire kleurenparen. Ook kleuren die net niet helemaal complementair zijn, werken heel verrassend naast elkaar. Bijvoorbeeld veel donkerviolet met een beetje lichtoranje als accentkleur. Vergeet hierbij zeker niet de bladplanten, die er ook in opvallende kleuren zijn zoals grijzig paars en helder groengeel. Contrasten vragen de aandacht en zijn dus goed als je een border wilt laten opvallen.

EXPERT

### KLEURVERHOUDINGEN

Let bij het combineren op de onderlinge verhouding van de kleuren:

- Neem veel van een basiskleur, wel tot 70%, en minder van een accentkleur.
- Neem veel van een onverzadigde kleur zoals grijsgroen en weinig van een verzadigde kleur zoals helderrood.
- Gebruik meer van een donkere of koele kleur en minder van een lichte of warme kleur.
- Neem liever een lichte tint van een kleur met een hoge helderheid en een donkere tint van een kleur met een lage helderheid. Lichtgeel is bijvoorbeeld mooier bij donkerpaars dan donkergeel met lichtpaars.



## 12. BEPLANTINGSPLAN MAKEN

### A VOORBEREIDING EN KEUZES

We gaan dus stapsgewijs aan de slag. Allereerst hebben we een plattegrond van de border(s) nodig. We stellen de omstandigheden vast, kiezen bijpassende planten en combineren ze. Dan nemen we een besluit over de beplantingsstijl die we willen, bijvoorbeeld een Engelse of een meer natuurlijk ogende border.

#### PLATTEGROND

We hebben een plattegrond op schaal nodig waarop we onze planten gaan intekenen. De handigste schaal voor een beplantingsplan voor een grotere border is 1:50 (1 centimeter op de tekening is 0,5 meter in realiteit). Voor kleinere borders kies je liefst schaal 1:20 (5 centimeter op tekening is 1 meter in de tuin). Natuurlijk kun je een dergelijke tekening met de hand maken, maar er zijn ook diverse digitale programma's waarmee dat mogelijk is. Bepaal het noorden in je tuin. Als je precies weet waar de zon op het midden van de dag staat, dan weet je ook vanzelf waar het noorden is: ertegenover. Geef op je plattegrond altijd de noordpijl aan. Deze pijl wijst met zijn punt naar het noorden. De zon draait van oost naar west. Zo kun je gemakkelijk zien waar zon en waar schaduw is. Markeer grote bomen of gebouwen in de tuin, maar ook in de directe omgeving van de tuin. Deze hebben invloed op de zon-schaduw situatie op verschillende tijdstippen van de dag.



Schaduwrijke tuin op voedselrijke grond. De beplanting is vooral in het voorjaar kleurrijk door de aanplant van veel bloeiende voorjaarsbollen die in dergelijke omstandigheden goed gedijen. In de zomer is de tuin vooral groen, waarbij de combinatie van bladvormen en bladkleuren de hoofdrol speelt.

#### OMSTANDIGHEDEN

Het allerbelangrijkst is het bepalen van de omstandigheden waarmee je in de betreffende border te maken hebt. Ligt de border in de zon, schaduw of halfschaduw? Met welke grondsoort heb je te maken (zie deel 4)? Is het er koud en winderig of ligt de border beschermt?

#### KLEUREN EN KLEURCOMBINATIES

Een van de makkelijkste en leukste keuzes gaat over de kleuren en de kleurcombinaties die je graag wilt hebben. Kijk nog eens terug naar hoofdstuk 5 van dit gedeelte van het boek. Je kunt ook alvast naar deel 2 kijken waar we beplantingen op kleur ter inspiratie laten zien. De kleur voor de beplanting van je tuin kies je vaak puur intuïtief.



Lavendeltuyn, zonnig gelegen in de Limburgse heuvels op kalkrijke grond in de volle zon. De grijsbladige sierpeertjes op de achtergrond sluiten hier vanzelfsprekend bij aan, net als het pad van gravier d'or.

#### STIJL

Kies je voor een ingetogen, minimalistische stijl? Houd je van geknipte haagjes met daartussen weelderig bloeiende rozen? Of van een naturalistische beplanting die drukbezocht wordt door vlinders en bijen? Is dat naar jouw idee te wild, dan wil je mogelijk liever een meer traditionele Engelse border. Of zou een combinatie van planten in zorgvuldig gerangschikte groepen met her en der siergras een tussenvorm zijn die goed bij je past? Kijk voordat je de keuze maakt nog eens naar hoofdstuk 10 van dit eerste deel, waar het gaat over beplantingsstijlen. Elke keuze die je maakt is goed, maar ook hier geldt: kies liefst voor één vorm en niet voor een mix van stijlen, des te krachtiger wordt dan namelijk de uitstraling van je tuin.

#### AANTAL UREN VOLLE ZON PER DAG IN DE ZOMER

- ☀️ **Volle zon** minimaal 5-7 uur
- ☀️ **Halfschaduw** ongeveer 3-5 uur
- ☀️ **Schaduw** minder dan 3 uur volle zon of de hele dag gefilterd licht door de kronen van bomen of heesters

#### EXPERT

#### THEMA

Als het ontwerp van de tuin een thema (een concept) heeft, kun je daar met de beplanting op aansluiten. Zo wordt de uitstraling van de tuin sterker. Een watertuin vraagt om andere beplanting dan bijvoorbeeld een mediterrane tuin (zie ook bladzijde 11).



## DEEL 2 INSPIRERENDE COMBINATIES

In deel 1 lieten we zien op welke manieren planten voor de border worden gekozen. De keuze wordt ondermeer bepaald door de natuurlijke omstandigheden zoals de hoeveelheid zon en de bodemgesteldheid, maar ook door het karakter van de plant, de kleur en de vorm. In dit deel draait het vooral om 'mooi', om esthetiek, om prachtige combinaties, met natuurlijk de kanttekening dat ieder voor zichzelf mag bepalen wat hij of zij mooi vindt.

### ZEVEN COMBINATIES

In dit tweede deel van het boek laten we zeven, op elkaar afgestemde, kleurcombinaties zien die voor een kleurrijk en lang tuinseizoen zorgen. Behalve op kleur hebben we vanzelfsprekend ook steeds op de vorm van de bloemen binnen de combinatie gelet. We hebben soms ook blad en siergrassen ter aanvulling gebruikt. Elk van deze kleurcombinaties bestaat uit drie series van negen planten: voor het voorjaar, voor de zomer en voor de nazomer/het najaar. Soms bloeien ze gelijktijdig en soms overlapt de bloei gedeeltelijk. Daarnaast laten we met overzichtsfoto's van borders of delen daarvan zien hoe een border in dergelijke tinten eruitziet.

De drie seizoenen werden niet zozeer op meteorologische indicatie gekozen, maar meer zoals we ze zelf ervaren. Het voorjaar van eind februari tot en met mei, de zomer van eind mei tot en met augustus en nazomer van september tot en met november. De planten zijn geselecteerd omdat ze zowel qua kleur als qua vorm steeds een prachtig negental vormen. De planten zijn sterk en groeien op zonnige en/of halfschaduw standplaatsen op normale grond. Planten die geschikt zijn voor andere omstandigheden komen in deel 3 van dit boek aan de orde. In dat deel vind je ook voorbeeldborders die daarbij passen. De benaming van de kleuren volgt de normen van de internationale RHS (Royal Horticultural Society) zodat er geen verwarring kan ontstaan. Alle kleuren zijn in dit systeem gestandaardiseerd. Dat kan een enkele keer verwarring in het normale spraakgebruik opleveren. Zo wordt de kleur aubergine, waarvan velen een duidelijke voorstelling hebben, aangeduid met term 'grijspaars'.

### INSPIREREN

Je kunt dit deel gebruiken om geïnspireerd te raken, om enthousiast te worden en te genieten van de foto's van tuinen en combinaties. Wellicht ontdek je welke kleurcombinatie je prachtig vindt en graag in je eigen borders wilt realiseren. Mogelijk word je uitgedaagd om op een andere manier naar borders in tuinen te gaan kijken en ga je zien waarom nu juist die ene border zo mooi is.

### PRAKTISCH

Wanneer je enthousiast bent over één van de combinaties en deze graag wilt toepassen in je eigen borders, dan kan dat natuurlijk. Let erop dat de omstandigheden van jouw border wel moeten lijken op die van de combinaties. Zo niet, dan raden we je aan verder te kijken in deel 3.

Neem niet alle planten op in je keuze. Voor een grote border is een aantal van tien tot vijftien verschillende soorten bloeiende, vaste planten al meer dan genoeg. Heb je een kleine border dan kies je bijvoorbeeld uit elk seizoen twee soorten vaste planten waarbij je behalve op kleur, ook let op de vorm van bloem en/of blad. Je kunt deze dan verder aanvullen met één of twee soorten siergras en een bladplant. Zorg er steeds voor dat ongeveer twee derde deel van het aantal bestaat uit planten die goed rechtop blijven staan (structuurplanten). Het andere deel bestaat uit vulplanten. Kijk eventueel nog eens terug naar deel 1 van dit boek. Kies voor een kleine border vooral uit langbloeiende planten. De vaste planten mogen aangevuld worden met een ruime hoeveelheid bloembollen. Beperk ook hier het aantal soorten, maar gebruik van elk soort wel een ruime hoeveelheid. Als leidraad kun je stellen dat je per vierkante meter border van erg grote bollen zoals grote sieruien er drie tot vijf gebruikt, van grote bollen zoals tulpen acht tot tien, van middelgrote bollen zoals *Muscaria* (blauwe druifje) vijftien en van kleine bolletjes zoals *Scilla* (sterhyacint) ongeveer 25 stuks.

Je tuin wordt het mooist als je in alle borders een paar planten steeds laat terugkomen. Zo ontstaat een plezierig ogende eenheid.



*Phlox, Astilbe en Crocosmia 'Lucifer' in combinatie met het siergras Deschampsia cespitosa.*

De veelkleurige border op de foto bestaat uit complementair geel-violet met oranje als extra toevoeging. Hij ligt in een grote tuin, verscholen achter een haag en verrast de bezoeker die hier de hoek omgaat.





## 1. VIOLETBLAUW - GROENGEEL

Paars, blauw, violet, zachtgeel en groengeel vormen een lieflijke, dromerige combinatie. Blauw en geel zijn weliswaar contrasterende kleuren, maar zorgen in deze zachte nuance niet voor een sterk contrasterend effect. De kleuren bestaan stijlvol naast elkaar. Toevoeging van een felgeel en een pittig paars tintje verleent deze combinatie een meer gedurfde en vrolijke toets.

### VOORJAAR



*Polemonium 'Northern Lights'*



*Magnolia 'Elizabeth'*



*Eranthis hyemalis*



*Tulipa 'Fringed Elegance'*



*Euphorbia polychroma en Myosotis sylvatica*



*Narcissus 'Pueblo'*



*Aquilegia chrysantha 'Yellow Queen'*



*Iris (Germanica-groep) 'Norfolk Belle'*



*Anemone blanda*

Winteraconieten (*Eranthis hyemalis*) bloeien als eerste en luiden het voorjaar in. Zij worden snel gevolgd door de baardiris (*Iris Germanica-groep*) en narcissen. Er zijn veel planten en bloembollen in deze kleuren beschikbaar dus de keuze is groot. Dit geldt zowel voor zonnige als voor halfschaduw plaatsen, voor het voorjaar, de zomer en de nazomer. Het voorjaar ontluikt in deze combinatie met de

zachtgele, geurende bloemen van de *Magnolia*, die mooi combineren met het zachte blauw van de langbloeiende *Polemonium caeruleum* 'Northern Lights' (jacobs ladder). Het tweejarige vergeet-mij-nietje zaait zichzelf uit en vindt altijd een geschikt plekje. Voor een opvallend contrast zorgen blauwe anemoontjes en felgele akelei (*Aquilegia chrysantha* 'Yellow Queen').



# DEEL 3 PLANT- BESCHRIJVINGEN

Dit deel van het boek is bedoeld om je te helpen de beste planten voor een bepaalde standplaats te vinden. We hebben ongeveer vijfhonderd planten verzameld die prima presteren als borderplant. Het zijn voor een groot deel vaste planten, maar je vindt hier ook bloembollen, eenjarigen, heesters en verder handige lijstjes met nog meer planten. De foto's laten je de kleur en de vorm van een plant zien, zodat je hiermee alvast veel informatie krijgt die je nodig hebt om goed te kunnen combineren.



## DE MOOISTE PLANTEN OP DE JUISTE PLEK IN DE TUIN

Dat een plant in een bepaald hoofdstuk staat, wil zeggen dat dit de meest geschikte standplaats is, niet de enige mogelijkheid. Voor veel planten geldt namelijk dat ze zich perfect kunnen aanpassen, ze doen het vaak ook goed op een andere plek. Daarom zijn er soorten die je in verschillende hoofdstukken tegenkomt. In elk hoofdstuk kun je meer lezen over de standplaats en zie je ook inspirerende voorbeelden van borders.

Bij elke plant staat een regeltje met extra informatie: de lichtbehoefte, de gemiddelde hoogte en de bloeitijd, het type plant en aanwijzingen voor geschikte grond. De betekenis hiervan vind je in het kader hieronder. Bij elke plant hebben we ook het aantal benodigde planten per vierkante meter opgenomen. Let op: dit is een richtlijn. Hoeveel planten je precies nodig hebt hangt ook af van de grond en de maat van de plant. Meer hierover lees je op blz. 52 (deel 1, hoofdstuk 12) en blz. 176 (deel 4, hoofdstuk 3).

### VERKLARING VAN AFKORTINGEN EN SYMBOLEN:

Bij de plantenbeschrijvingen is een aantal belangrijke gegevens steeds op één regel bij elkaar vermeld, waarbij enkele afkortingen en symbolen zijn gebruikt. Deze hebben de volgende betekenis:

- ↓ = hoogte, gegeven in centimeters (cm) of meters (m)
- ⊗ = bloeiperiode, aangeduid in cijfers  
(5 = mei, 6 = juni, enzovoort)

### LICHTBEHOEFTE

- ☀ = volle zon (5 tot 7 uur zon per dag in de zomer)
- ☀ = halfschaduw (3 tot 5 uur zon per dag in de zomer)
- ☀ = schaduw (minder dan 3 uur zon per dag, of langere tijd gefilterd licht)

### TYPE PLANT

- eenjarige of eenjarig gekweekte plant
- tweejarige of tweejarig gekweekte plant
- vaste plant
- bolgewas
- knol- of wortelstokgewas
- struik
- boom

### GROND

- ① humusrijk, voedzaam en niet te droog
- ② goed doorlatend, vrij arm en aan de droge kant, vooral 's winters droog
- ③ normale tuingrond, stelt weinig eisen





Halfschaduw door bomen en een klimopwand.

### TUIN IN DE HALFSCHADUW

Een wat kleinere tuin met enkele struiken en een boom, omgeven door schuttingen of hagen, ligt meestal voornamelijk in de halfschaduw. Een tuin op het oosten is 's morgens licht en zonnig, bij een tuin op het westen is dat 's avonds. Een tuin op het zuiden is de zonnigste variant, in een tuin op het noorden zal achterin de zon het meest schijnen. In de zomer krijgen enkele plaatsen drie tot vijf uur volle zon, langs de randen is er meer schaduw. Alle planten in dit hoofdstuk groeien prima in deze situatie, we gaan uit van drie tot vijf uur zon per dag in de zomer of langere tijd licht gefilterd zonlicht.

### EEN BORDER IN DE HALFSCHADUW

Vaak is het lastig om voor een border in de halfschaduw de juiste planten te kiezen. Bladplanten zijn er voldoende, maar kleurrijke bloemen zijn toch ook gewenst. De planten die in dit hoofdstuk staan beschreven zorgen allemaal voor kleur in de border en nemen genoeg met halfschaduw. Een voedzame, matig vochtige en humusrijke grond is wel belangrijk voor een goed resultaat. Door een interessante compositie te maken, waarbij vorm en kleur worden afgewisseld, is er met de planten uit dit hoofdstuk een fraaie border te maken die het hele tuinseizoen mooi is. Ook in het volgende hoofdstuk vind je planten die het goed doen in de halfschaduw, zie hiervoor het symbool voor de lichtbehoefte. Vergeet niet een aantal mooie bladplanten te kiezen, zoals *Hosta* of siergrassen. Natuurlijk kun je de vaste planten ook combineren met bloembollen, eenjarigen en kleine struiken.

### ONDERHOUDSVRIENDELIJKE HEESTERTUIN

Heb je weinig tijd om een tuin die in de halfschaduw ligt te onderhouden? Dan is een tuin met veel heesters ideaal. Een heestertuin bestaat uit verschillende lagen. In de eerste laag de hogere struiken, bijvoorbeeld een lijsterbes, het krentenboompje, sierappel of een kornoelje. In de tweede laag



Een border in de halfschaduw met Zeeuws knoopje (*Astrantia*), hartlelie (*Hosta*) en purperklokje (*Heuchera*).

veel lagere struiken die de ruimte opvullen, zoals de hortensia, de spierstruik (*Spiraea*) of *Rhododendron*. De derde laag bestaat uit lagere vaste planten en sterke bodembedekkers, zoals vrouwenmantel (*Alchemilla*), ooievaarsbek (*Geranium*) of goudaardbei (*Waldsteiria*). Een tuin die weinig onderhoud nodig heeft, zou dus kunnen bestaan uit bestrating en een gazon. Daarbij een aantal vakken vol heesters met daaronder kleinere heesters en bodembedekkers. Let bij het plaatsen van hogere struiken wel op de schaduw die de struik gaat geven, het is wel fijn als de zonnigste plekken in de tuin zo licht mogelijk blijven.

Ooievaarsbek (*Geranium*), Zeeuws knoopje (*Astrantia*) en vrouwenmantel (*Alchemilla*).



## HALFSCHADUW

In veel achtertuinen is gedeeltelijk schaduw van enkele bomen, struiken of muren, maar er zijn ook plaatsen waar meer zon komt. Hier voelen heel veel planten zich thuis. De meest spectaculaire borders liggen meestal in de volle zon, maar met de planten uit dit hoofdstuk kun je een kleurige beplanting maken in de halfschaduw.

EXPERT

### SCHADUWKAART MAKEN

Met een schaduwkaart zie je precies hoeveel zon er op elke plek in de tuin is. Maak de kaart ongeveer een maand voor of na de langste dag (21 juni) op een onbewolkte dag. Neem een plattegrond van de tuin en arceer de plekken waar schaduw is om 8.00 uur, om 12.00 uur en om 16.00 uur. Gebruik hierbij drie keer een andere arcering. Of maak van bovenaf foto's op deze tijdstippen en teken de schaduw in op de plattegrond. Is er geen arcering op een plek? Dan is er sprake van volle zon. Eén arcering: lichte schaduw, twee arceringen: schaduw en drie arceringen: zware schaduw.

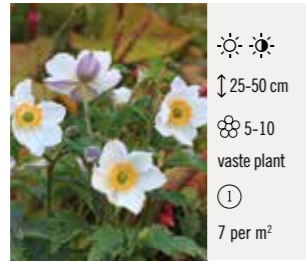




☀️☀️  
↑ 25-50 cm  
🌀 7-9  
vaste plant  
②  
7 per m²

*Anaphalis triplinervis* 'Silberregen'  
**WITTE KNOOP**

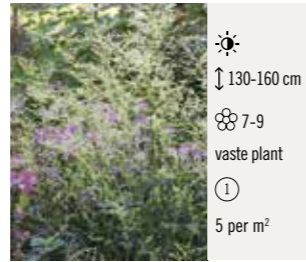
Een mooie soort voor de border met grijsgroen blad dat drie duidelijke nerven heeft. De bloemen zijn wit en voelen aan als een droogbloem. De plant maakt geen uitlopers en woekert niet.



☀️☀️  
↑ 25-50 cm  
🌀 5-10  
vaste plant  
①  
7 per m²

*Anemone* 'Elfin Swan'  
**ANEMOON**

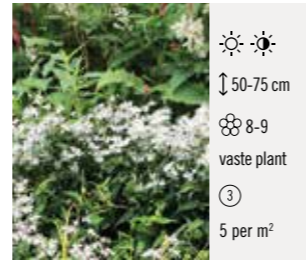
Een compact groeiende anemoon die heel lang doorbloeit. De witte bloemblaadjes zijn aan de achterzijde violetblauw van kleur. 'Dreaming Swan' wordt hoger (90 cm) en heeft halfgevulde bloemen.



☀️  
↑ 130-160 cm  
🌀 7-9  
vaste plant  
①  
5 per m²

*Artemisia lactiflora*  
**ALSEM**

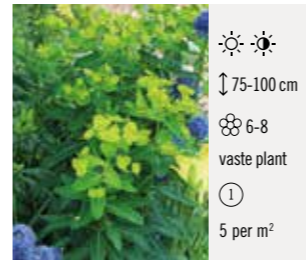
Een hoge plant met donkergroen, glimmend blad en boven aan de stevige stengels fijne crèmewitte bloempluimen. Bij 'Elfenbein' is het blad lichtgroen, 'Guizhou' heeft paarsig blad. Geeft een gipskruid-effect in de border.



☀️☀️  
↑ 50-75 cm  
🌀 8-9  
vaste plant  
③  
5 per m²

*Aster divaricatus*  
**ASTER**

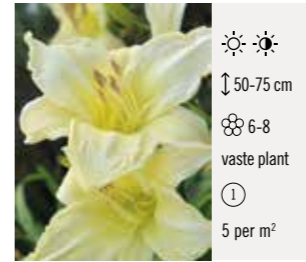
Deze aster verdraagt schaduw en droogte goed. Boven donkergroen blad in de nazomer heel veel kleine witte bloemen. Licht woekerd. Ook mooi voor de halfschaduw is de paarse *A. ageratoides* 'Ezo Murazaki'.



☀️☀️  
↑ 75-100 cm  
🌀 6-8  
vaste plant  
①  
5 per m²

*Euphorbia wallichii*  
**WOLFSMELK**

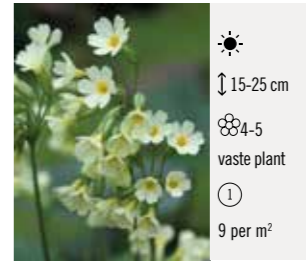
Een zomerbloeiende soort, de kleine bloemen zijn omgeven door groengele schutbladen. De brede bloemschermen staan op stevige stengels. Het blad valt op door de brede witte hoofdnerf.



☀️☀️  
↑ 50-75 cm  
🌀 6-8  
vaste plant  
①  
5 per m²

*Hemerocallis* 'Suzie Wong'  
**DAGLELIE**

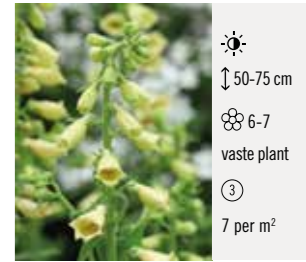
De daglelie vormt een pol grasachtig blad, de bloemen lijken op lelies. Er zijn enorm veel rassen, de kleuren variëren van wit tot geel, oranje, roze en paars. Groeit ook op vochtige grond.



☀️  
↑ 15-25 cm  
🌀 4-5  
vaste plant  
①  
9 per m²

*Primula elatior*  
**SLANKE SLEUTELBLOEM**

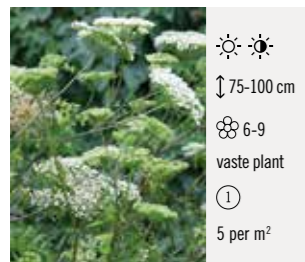
Een inheemse plant met lichtgele bloemen, mooi voor niet te droge plekjes. Er zijn ook cultivars, zoals 'Gold Laced' met heel donkerpaarse bloemblaadjes die een geeloranje randje hebben.



☀️  
↑ 50-75 cm  
🌀 6-7  
vaste plant  
③  
7 per m²

*Digitalis grandiflora*  
**VINGERHOEDSKRUID**

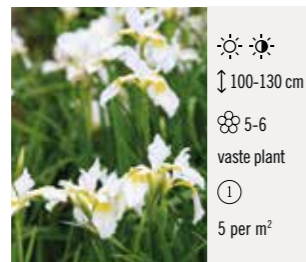
De lichtgele bloemen staan losjes rond de stengel en zijn van binnen mooi getekend. Blijft meestal een paar jaar staan of zaait zich uit. *D. lutea* heeft kleinere bloemen, maar leeft langer.



☀️☀️  
↑ 75-100 cm  
🌀 6-9  
vaste plant  
①  
5 per m²

*Cenolophium denudatum*  
**BALTISCHE PETERSELIE**

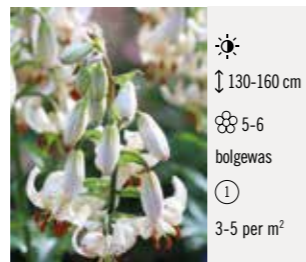
Een forse schermbloemige met heel fijn, verdeeld blad en grote, kantachtige witte schermbloemen boven aan stevige stengels. Bloeit zeer lang. Sterker en makkelijker dan *Selinum*. Kan zich uitzaaien. Bijenplant.



☀️☀️  
↑ 100-130 cm  
🌀 5-6  
vaste plant  
①  
5 per m²

*Iris sibirica* 'Snow Queen'  
**SIBERISCHE LIS**

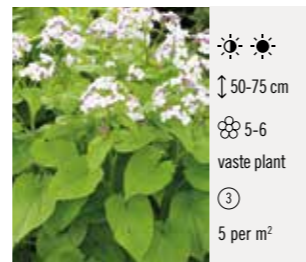
Prachtig gevormde bloemen, ook na de bloei is de pol grasachtig blad nog decoratief. Er zijn veel mooie rassen, zoals 'Perry's Blue' (donker violetblauw), 'Jeweled Crown' (violet met wit) en 'Ruffled Velvet' (lichtpaars).



☀️  
↑ 130-160 cm  
🌀 5-6  
bolgewas  
①  
3-5 per m²

*Lilium martagon*  
**TURKSE LELIE**

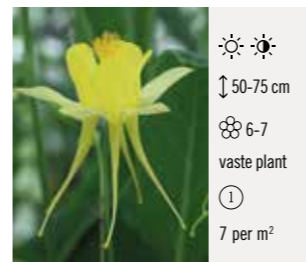
Een geurende lelie met kleine rode bloemen, de bloemblaadjes zijn sterk teruggeslagen. Afgebeeld is de witte vorm, 'Orange Marmalade' is oranje en 'Claude Shride' is donker bruinrood. Niet te diep planten, goed winterhard.



☀️☀️  
↑ 50-75 cm  
🌀 5-6  
vaste plant  
③  
5 per m²

*Lunaria rediviva*  
**VASTE JUDASPENNING**

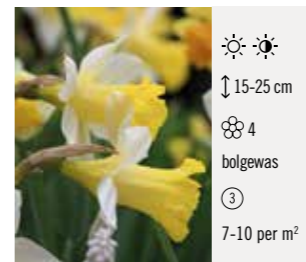
Vrij groot, hartvormig blad in grote pollen met daarboven geurende, lichtviolet bloemen in luchtige schermen. Na de bloei vruchten met zilverige schutbladen. Bloeit in diepe schaduw nog goed. Zaaït zich uit.



☀️☀️  
↑ 50-75 cm  
🌀 6-7  
vaste plant  
①  
7 per m²

*Aquilegia chrysantha* 'Yellow Queen'  
**AKELEI**

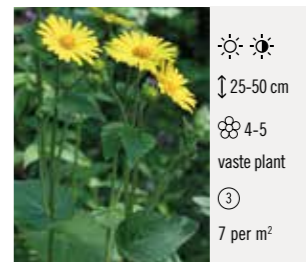
Deze akelei trekt veel aandacht dankzij de grote bloemen met sierlijke sporen. Bloeit later en langer dan de meeste akeleien. 'Denver Gold' is robuuster en tot 80 cm hoog. Terugknippen voor herbloei.



☀️☀️  
↑ 15-25 cm  
🌀 4  
bolgewas  
③  
7-10 per m²

*Narcissus* 'Topolino'  
**DWERGNARCIS**

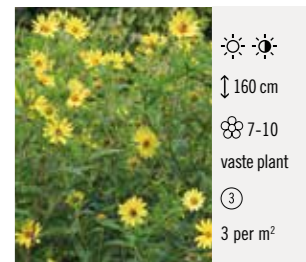
Smalle, groene bladeren en korte bloemstelen. De bloemen bestaan uit een lange citroengele trompet en puntige witte bloemblaadjes. Deze kleinbloemige narcis kan goed verwilderen, laat de bollen in de grond zitten.



☀️☀️  
↑ 25-50 cm  
🌀 4-5  
vaste plant  
③  
7 per m²

*Doronicum orientale*  
**VOORJAARSZONNEBLOEM**

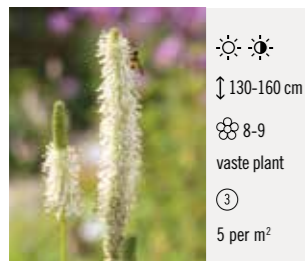
Een sterke plant met hartvormig blad en gele bloemen op stevige stengels. 'Finesse' heeft smalle straalbloempjes, 'Little Leo' is een nieuw compact ras met een dubbele krans van fijne lintbloempjes.



☀️☀️  
↑ 160 cm  
🌀 7-10  
vaste plant  
③  
3 per m²

*Helianthus* 'Carine'  
**VASTE ZONNEBLOEM**

Een hoge plant die gedurende een lange tijd overladen is met lichtgele zonnebloemen. Woekert niet, maar neemt veel ruimte in. Aantrekkelijk voor bijen en vlinders. 'Lemon Queen' wordt 2 m of hoger.



☀️☀️  
↑ 130-160 cm  
🌀 8-9  
vaste plant  
③  
5 per m²

*Sanguisorba canadensis*  
**SORBENKRUID**

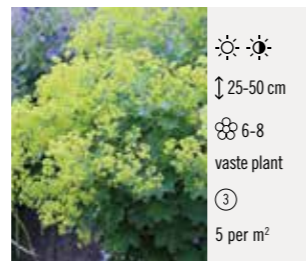
Een stevige, forse plant met lichtgroen geveerd blad en rechtopstaande, vrij lange crèmewitte bloeciaren. In de herfst kleurt het blad geeloranje. Deze late bloeier zorgt voor een opvallend verticaal accent.



☀️  
↑ 75-100 cm  
🌀 5-7  
vaste plant  
③  
7 per m²

*Thalictrum aquilegifolium* 'Album'  
**AKELEIBLADIGE RUIT**

De bloempjes zitten in vlakke tuilen. Ze zien er heel luchtig uit vanwege de lange meeldraden, de kroonbladen ontbreken. Later nog decoratieve groene zaden. Het blad is blauwgroen. 'Thundercloud' bloeit paars.



☀️☀️  
↑ 25-50 cm  
🌀 6-8  
vaste plant  
③  
5 per m²

*Alchemilla mollis*  
**VROUWENMANTEL**

Een sterke borderplant met kleine, groengele bloemen in losse schermen. Het blad is sierlijk geplooid als een manteltje. Na de bloei de hele plant afknippen, ook het blad. 'Robustica' is wat hoger en steviger.



☀️☀️  
↑ 25-50 cm  
🌀 5-6  
vaste plant  
③  
7 per m²

*Euphorbia polychroma*  
**WOLFSMELK**

De bloempjes met groengele schutbladen staan in grote schermen. Het blad krijgt een opvallende herfstkleur. 'Major' heeft grotere bloemen en wordt hoger, 'Sonnengold' is een rijkbloeiend tuinras.



☀️☀️  
↑ 75-100 cm  
🌀 5-6  
struik  
②  
1 per m²

*Paeonia suffruticosa* 'High Noon'  
**BOOMPPIOEN**

De dikke twijgen zijn bezet met dubbelgeveerd blad, de bloemen zijn heel groot en geuren. Er zijn veel rassen, zoals 'Banquet' met lichtrode bloemen. Voedselrijke grond en een warme plek.

**EENJARIGEN VOOR DE HALFSCHADUW**

Voor veel eenjarige planten geldt dat ze vooral in de volle zon rijk zullen bloeien. Voor een border in de halfschaduw zijn er gelukkig ook geschikte soorten. Je kunt kiezen uit babytranen (*Bacopa*), *Begonia*, luciferplantje (*Cuphea*), vlijtig liesje (*Impatiens*), hanglobelia (*Lobelia erinus*), schildzaad (*Lobularia*), maskerbloem (*Mimulus*), bosliefje (*Nemophila*), tabaksplant (*Nicotiana*), vlambloem (*Phlox drummondii*) en Oost-Indische kers (*Tropaeolum*). Kijk ook eens naar tweejarige planten, zoals de judaspenning (*Lunaria annua*) en damastbloem (*Hesperis*). Plant de eenjarigen tussen de vaste planten om je border extra kleur te geven. Ook in potten en bakken kunnen deze soorten een plekje krijgen.





*Agapanthus, Ammi majus, Scabiosa atropurpurea, Thymus en Eschscholzia.*

## DROGE GROND

Is er droge grond in de tuin, dan is het erg belangrijk om de juiste planten te kiezen. Het kan gaan om arme zandgrond, een droge helling of een perceel dat te groot is voor grondverbetering of beregening. De planten in dit hoofdstuk groeien goed in droge grond, wel verlangen de meeste soorten veel zon.

### DE INRICHTING VAN EEN DROGE TUIN

Een droge tuin biedt veel mogelijkheden, vooral als er genoeg zon is. Je kunt er een kruidentuin aanleggen met aromatische planten zoals lavendel, rozemarijn en marjolein. Droge grond is ook ideaal voor een kleurige border met een mediterrane uitstraling. Planten die van nature in het Middellandse Zeegebied of andere droge gebieden groeien, zijn helemaal aangepast aan de droogte. Natte grond is zelfs funest voor deze planten, vooral 's winters. Als er voldoende zon is, zullen ze zich prima thuis voelen in ons klimaat. Om aan te sluiten bij de droge, mediterrane sfeer is als verharding natuursteen of grind erg mooi. Als je geen beregeningssysteem wilt aanleggen, is het beter om in een tuin met droge grond van een gazon af te zien. Het gras kun je vervangen door paden en terrassen van grind. Op zo'n grindterras is er ook nog plaats voor allerlei interessante planten die van droge grond houden.

### BORDER VOOR EEN ZONNIGE MUUR

Bij muren is de grond vaak erg droog, zeker op een zonnige plek. Lang niet alle planten vinden zo'n warme droge plek fijn, maar matig winterharde planten kunnen het voor een beschutte zuidmuur juist bijzonder naar hun zin hebben. Warm en droog in de zomer en in de winter warmte en beschutting van de muur. Geschikte planten voor deze situatie zijn bijvoorbeeld Afrikaanse lelie (*Agapanthus*), baardbloem (*Caryopteris*), lavendel, de mooie cistusroos (*Cistus*), kardoem (*Cynara cardunculus*), slangenkop (*Penstemon*) en struiklavatera.



*Nepeta 'Six Hills Giant', Allium christophii, Eryngium giganteum, Phlomis fruticosa en Verbascum.*



Lavendel, alsem (*Artemisia*) en salie (*Salvia*).

### EXPERT

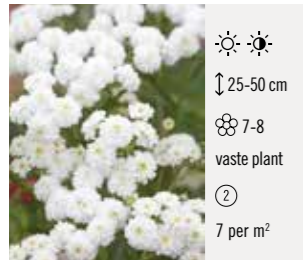
#### DROGE GROND VERBETEREN

De grond in een droge tuin zal meestal uit zand bestaan, tussen de vrij grote korrels stroomt het water snel weg. Door humus toe te voegen wordt vocht beter vastgehouden want humus werkt als een spons. Naast toevoegen van humus is het aan te raden de bodem bedekt te houden om verdamping te beperken. Kies voor bodembedekkers of een mulchlaag van compost, gecomposteerde houtsnippers of afgefallen blad. Vul de mulchlaag elk jaar aan omdat het materiaal geleidelijk in de bodem verdwijnt. Met de aanleg van een sproei-installatie zal het probleem voor een groot deel opgelost zijn.

### DROGE GROND IN DE SCHADUW

Is er in een schaduwrijke tuin sprake van droge grond, dan is het wat lastiger om een geslaagde beplanting te maken. Vaak zijn er grote bomen of struiken die veel vocht uit de bodem opnemen. Een grote boom verdampt in de zomer enkele duizenden liters water per dag. Ook bij noordmuren is de grond vaak erg droog. Gelukkig zijn er planten die zelfs in zo'n moeilijke tuinsituatie goed groeien. Dit zijn van oorsprong vaak bosplanten, die in het voorjaar of de vroege zomer bloeien. Natuurlijk maakt het wel uit hoe zwaar de schaduw is. Onder de altijdgroene takken van coniferen wil inderdaad niets groeien, en ook onder een grote beuk is vaak alleen maar mos te zien. Door de onderste takken van bomen weg te snoeien, zal er veel meer licht bij de onderbegroeiing komen. Op de volgende bladzijde zie je een lijstje met geschikte planten voor droge grond in de schaduw.





☀️☀️  
 ↓ 25-50 cm  
 ☼ 7-8  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Achillea ptarmica* 'The Pearl'  
**WILDE BERTRAM**

Een inheemse plant met enkele witte bloemen in een los scherm. Voor de border wordt meestal dit ras met gevulde witte bloemen gekozen. Groeit wat slap, kan woekeren met ondergrondse uitlopers.



☀️  
 ↓ 15-25 cm  
 ☼ 6-10  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Calamintha nepeta* ssp. *nepeta*  
**STEENTIJM**

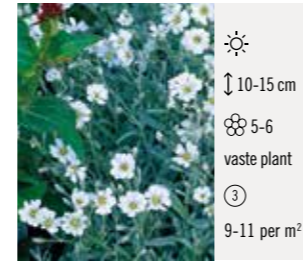
Een verfijnde plant met kleine, naar munt geurende blaadjes en een wolk van witte tot heel lichtvioletten lipbloemen. Bloeit heel lang door, soms zelfs tot aan de eerste nachtvorst. Bijenplant.



☀️  
 ↓ 50-75 cm  
 ☼ 6-8  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Centranthus ruber* 'Albus'  
**RODE VALERIAAN**

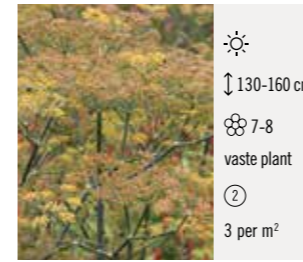
Kleine bloemen in luchtige pluimen, het blad is blauw-groen. 'Coccineus' heeft rozerode bloemen. Vooral mooi in grote groepen. Kan ook op een stapelmuurtje groeien. Zaaft zich uit.



☀️  
 ↓ 10-15 cm  
 ☼ 5-6  
 vaste plant  
 ③  
 9-11 per m²

*Cerastium tomentosum*  
**HOORNBLOEM**

Deze sterke, snelgroeïende, vaste plant is de hele zomer door mooi vanwege het grijsgroene blad. Aan het begin van de zomer kleine witte bloemen. Kan ook over een muurtje hangen.



☀️  
 ↓ 130-160 cm  
 ☼ 7-8  
 vaste plant  
 ②  
 3 per m²

*Foeniculum vulgare* 'Purpureum'  
**VENKEL**

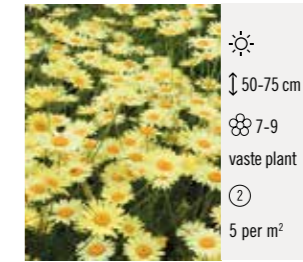
Een forse plant die vanwege het fijne, lijnvormige blad een heel luchtig effect geeft. De kleine, groengele bloemen staan in schermen en worden gevolgd door vele zaden. Zaaft zich uit.



☀️  
 ↓ 75-100 cm  
 ☼ 5-6  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Asphodeline lutea*  
**GELE AFFODIL**

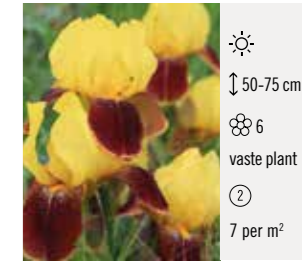
Boven blauwgroen, grasachtig blad staan de dikke bloeiaren, rondom bezet met heldergele, stervormige bloempjes. Later groene zaadbollen, zo groot als knikkers. Goede solitaire-plant. Wintergroen.



☀️  
 ↓ 50-75 cm  
 ☼ 7-9  
 vaste plant  
 ②  
 5 per m²

*Anthemis x hybrida* 'E.C. Buxton'  
**GELE KAMILLE**

De zachtgele margrietachtige bloemen blijven de hele zomer door verschijnen. Groeit op voedzame grond slap en heeft dan steun nodig. Eventueel in mei toppen, in september op 20 cm afknippen.



☀️  
 ↓ 50-75 cm  
 ☼ 6  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Iris* (Germanica-groep) 'Rajah'  
**BAARDIRIS**

Zwaardvormig, grijsgroen blad en grote bloemen. In veel kleuren verkrijgbaar, vaak tweekleurig. In augustus ondiep en horizontaal planten, met de dikke wortelstok op het zuiden. Voor de rand van de border.



☀️  
 ↓ 150-200 cm  
 ☼ 6  
 vaste plant  
 ②  
 1 per m²

*Crambe cordifolia*  
**ZEEKOOL**

Groot, bijna rond blad, uit het midden van de bladrozet groeit een stevige bloemstengel die zich rijkelijk vertakt en een wolk van witte bloemen draagt. Ook na de bloei nog decoratief.



☀️  
 ↓ 75-100 cm  
 ☼ 7-10  
 vaste plant  
 ②  
 5 per m²

*Gaura lindheimeri* 'Whirling Butterflies'  
**PRACHTKAARS**

Lancetvormig, roodgevekt blad en heel veel witte bloemen. Ze verbloeien iets roze. 'Tutti Frutti' en 'Siskiyou Pink' bloeien roze. Zeer verfijnd en extreem langbloeiend. Meestal kortlevend.



☀️  
 ↓ 50-75 cm  
 ☼ 7-8  
 vaste plant  
 ②  
 5 per m²

*Gypsophila paniculata* 'Bristol Fairy'  
**GIPSKRUID**

Het grijsgroene blad is lancetvormig, de stengels zijn zeer sterk vertakt en dragen gevulde witte bloempjes. 'Rosenschleier' is lichtroze en blijft lager (40 cm), *G. repens* is een kruipertje (10 cm).



☀️  
 ↓ 10-25 cm  
 ☼ 4-5  
 vaste plant  
 ②  
 9 per m²

*Iberis sempervirens* 'Dick Self'  
**SCHEEFKELK**

Een laag halfheestertje, aan het begin van de zomer overdekt met witte bloemen. Het hele jaar door een mooie bodembedekker of randplant. 'Pink Ice' is roze. Wintergroen, bij strenge vorst beschermen.



☀️  
 ↓ 150-175 cm  
 ☼ 7-9  
 vaste plant  
 ②  
 5 per m²

*Coreopsis tripteris*  
**MEISJESOGEN**

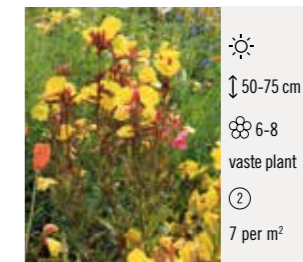
Een hoge, maar verfijnde plant met driedelig blad en in verhouding kleine gele bloemen met een donker hartje. Achter in grote borders of in een prairieborder, valt niet snel om.



☀️  
 ↓ 100-125 cm  
 ☼ 7-9  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Ratibida pinnata*  
**PRAIRIEKEGELBLOEM**

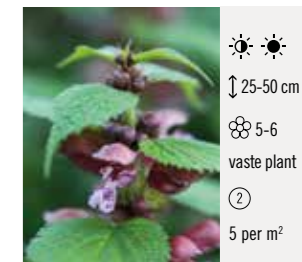
Stevige stengels, de bloemen bestaan uit smalle, iets afhangende bloemblaadjes en een vrij groot, donkerbruin kegelvormig hart. Beter bruikbaar op wat slechtere, droge grond dan *Rudbeckia*, maar niet makkelijk.



☀️  
 ↓ 50-75 cm  
 ☼ 6-8  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Oenothera fruticosa* 'Sonnenwende'  
**TEUNISBLOEM**

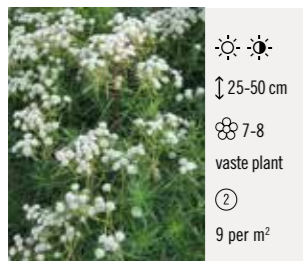
De bladeren zijn lancetvormig, de gele bloemen zijn vrij groot en zitten aan het eind van vaak roodgetinte stengels. Groeit vrij compact. 'Erica Robbin' (40 cm) heeft rode bloemknoppen en rood herfstblad.



☀️☀️  
 ↓ 25-50 cm  
 ☼ 5-6  
 vaste plant  
 ②  
 5 per m²

*Lamium orvala*  
**DOVENETEL**

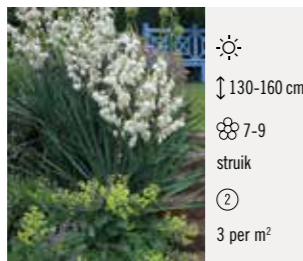
Groot, brandnetelachtig blad en grote lipbloemen in een aparte paarse tint. Groeit opgaand en maakt geen uitlopers. Een mooie dovenetel voor een moeilijke plek. 'Album' bloeit wit. Kan zich uitzaaien.



☀️☀️  
 ↓ 25-50 cm  
 ☼ 7-8  
 vaste plant  
 ②  
 9 per m²

*Pycnanthemum tenuifolium*  
**BERGMUNT**

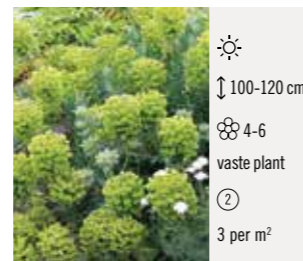
Heel fijne, naaldachtige blaadjes en knoopvormige witte bloemen. Vanwege het aparte blad is deze prairieplant het hele tuinseizoen door mooi. De aromatische bladeren zijn geschikt voor muntthee.



☀️  
 ↓ 130-160 cm  
 ☼ 7-9  
 struik  
 ②  
 3 per m²

*Yucca filamentosa*  
**PALMLELIE**

Rozetten van smal, puntig blad en imposante bloemstengels vol klokvormige bloemen. Mooi als solitaire of in combinatie met siergrassen. Wintergroen, bij strenge vorst bedekken met blad.



☀️  
 ↓ 100-120 cm  
 ☼ 4-6  
 vaste plant  
 ②  
 3 per m²

*Euphorbia characias* ssp. *wulfenii*  
**WOLFSMELK**

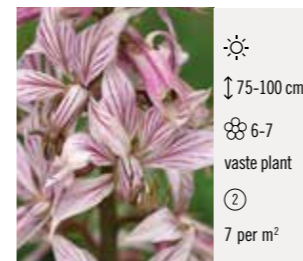
Smal, blauwgroen blad en groengele bloempjes in dichte trossen. Bij 'Purple and Gold' is het jonge blad paarsgetint, 'Blue Hills' heeft blauwgrijs blad. Vooral mooi voor een muur. Zaaft zich uit.



☀️☀️  
 ↓ 25-50 cm  
 ☼ 1-3  
 vaste plant  
 ①  
 5 per m²

*Helleborus foetidus* 'Wester Flisk'  
**STINKEND NIESKRUID**

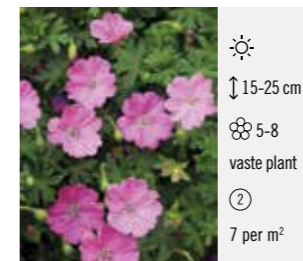
Het blad is diep ingesneden, de licht groengele bloemen hebben vaak een rood randje. Roodgetinte stengels. 'Sopron' heeft fraai zilverig blad. Verdraagt droge grond in de halfschaduw. Wintergroen.



☀️  
 ↓ 75-100 cm  
 ☼ 6-7  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Dictamnus albus*  
**VUURWERKPLANT**

Samengesteld blad, donkere stengels en zachtroze bloemen met een fijne tekening van donkerder nerven. Later dikke zaaddozen. 'Albiflorus' heeft witte bloemen. Kalkrijke grond, groeit langzaam.



☀️  
 ↓ 15-25 cm  
 ☼ 5-8  
 vaste plant  
 ②  
 7 per m²

*Geranium sanguineum* 'Max Frei'  
**BLOEDOOIEVAARSBEK**

Een kleine plant die goed bestand is tegen droogte en veel zon. Felroze bloemen, bij 'Elke' donkerroze met een wit randje en lichtroze bij de nog langer bloeiende 'Glenluce'.

**PLANTEN VOOR DROGE GROND IN SCHADUW**

- Aronskelk, *Arum italicum*
- Mansoor, *Asarum europaeum*
- Broodboom, *Aucuba japonica*
- Schoenlappersplant, *Bergenia*
- Cyclaam, *Cyclamen hederifolium*
- Elfenbloem, *Epimedium*-soorten
- Wolfsmelk, *Euphorbia amygdaloides* var. *robbiae*
- Ooievaarsbek, *Geranium macrorrhizum*
- Stinkende lis, *Iris foetidissima*
- Winterjasmijn, *Jasminum nudiflorum*
- Dovenetel, *Lamium orvala*
- Leliegras, *Liriope muscari*
- Judaspenning, *Lunaria*-soorten
- Pachyphragma*
- Maagdenpalm, *Vinca minor*
- Goudaardbei, *Waldsteinia ternata*



## DEEL 4 PRAKTISCH

Als de plannen voor de borders gemaakt zijn, volgt de realisatie. Het meest ambachtelijke deel van het werk. Het is fijn meer te weten over achtergronden, over de bodem en wat zich daar afspeelt, bemesting, aanplant en onderhoud.



### 1. DE BODEM ALS BASIS

Wat we in een tuin zien, zijn bomen, heesters en andere planten. Wat je niet ziet, is wat zich afspeelt onder de grond. Alles wat daar gebeurt, is van groot belang voor de plantengroei.

#### ONDERGRONDS BELANG MET BOVENGRONDS EFFECT

De structuur, de zuurgraad en het voedingsgehalte van de grond zijn in hoge mate bepalend voor een gezonde plantengroei. In goede grond hebben planten de beste kans om zich op een gezonde en evenwichtige wijze te ontwikkelen. Gezonde planten zijn minder vatbaar voor ziekten. Als je de processen die zich in de bodem afspeelt begrijpt, kun je de eigenschappen van de grond positief beïnvloeden. Tuinonderhoud bestaat dan niet uit standaard handelingen maar heeft een begrijpelijke basis!

#### BODEMLEVEN EN BODEMPROCESSEN

Het bodemleven, een wereld van miljoenen grotere en kleinere levende wezens, is verantwoordelijk voor allerlei bodemprocessen. In één handvol aarde zitten meer levende organismen dan dat er mensen op de aarde wonen. In de grond krioelt het van de bacteriën, schimmels, kevers, duizendpoten, aaltjes, regenwormen, mollen en ga zo maar door. Zij verteren organisch materiaal waarbij de, voor planten zo belangrijke, voedingsstoffen vrijkomen. Wormen en mollen zorgen, door de gangen die ze graven, voor een goede doorluchting van de grond. Zonder dat je je dat waarschijnlijk realiseert, heb je dus een miljoenen dieren tellende dierentuin in je bezit! Zij werken om de bodem gezond te houden en plantengroei mogelijk te maken. Het goed functioneren van al deze helpers is onder andere afhankelijk van de hoeveelheid voedsel, het zuurstofgehalte, de zuurgraad en de temperatuur van de grond. Wil je dat het geheel goed werkt dan moet je in elk geval zorgen voor voldoende eten voor al deze bodemorganismen. Hun eten is organisch materiaal in de vorm van bijvoorbeeld compost, bladaarde en andere organische resten.

#### WAT HEBBEN PLANTEN NODIG?

Planten hebben licht, lucht, water en plantenvoedingsstoffen nodig om te kunnen groeien. Over de voedingsstoffen lees je meer in het hoofdstuk Bemesting. In lucht zitten het voor de plant belangrijke koolzuurgas (CO<sub>2</sub>) en zuurstof. Het koolzuurgas wordt door de bladeren opgenomen en onder invloed van zonlicht omgezet in stoffen die de plant gebruikt om te groeien. Bij dit proces, dat aangeduid wordt als fotosynthese, komt zuurstof vrij. Minder bekend is dat de wortels van de plant ook zuurstof nodig hebben. Zuurstof is de generator van energie die nodig is voor allerlei chemische en natuurkundige processen in de wortels. Goede grond moet dus voldoende zuurstof bevatten. Water is eveneens van groot belang voor de plant. Behalve als bouwstof is het nodig om voedingsstoffen uit de grond in op te lossen. Deze worden daarna via de wortels getransporteerd naar de bovengrondse delen van de plant.

#### GOEDE GROND HEEFT EEN KRUIMELSTRUCTUUR

In grond met een goede, zogeheten kruimelstructuur is de zuurstof- en waterhuishouding optimaal. In de kruimels zitten kleine capillairen die het water goed vasthouden, terwijl tussen de kruimels relatief grote holten zijn waardoor overtollig water makkelijk wegstroomt. We streven naar grond met een goede kruimelstructuur. Als we de verschillende grondsoorten bekijken, wordt duidelijk dat zowel de structuur van klei- als van zandgrond verbeterd moet worden. In beide gevallen krijg je een betere kruimelstructuur door toevoeging van voldoende organisch materiaal, zoals compost, (oude) stalmest, bladaarde en/of groenbemesters. Naast voedsel voor alle micro-organismen en planten zien we hier de tweede belangrijke functie van compost: het realiseren van een goede kruimelstructuur waardoor de grond zowel voldoende water als lucht kan bevatten. Overigens kan toevoeging van zogenaamde gesteentemelen, zoals basalt en bentoniet, nog extra helpen om de structuur van grond te verbeteren.

PLANTEN HEBBEN LICHT, LUCHT EN  
VOEDINGSSTOFFEN NODIG OM TE  
KUNNEN GROEIEN EN BLOEIEN.



Wil je genieten van fraai aangelegde borders die het hele jaar prachtig ogen? En wil je die borders ook zelf ontwerpen? Voor iedereen die dit graag in zijn of haar eigen tuin wil is **Planten combineren** geschreven. Het boek bevat een grote hoeveelheid prachtige tuinfoto's waardoor je zeker geïnspireerd zult worden. Met de praktische aanwijzingen en het handige stappenplan kun je zelf de juiste planten kiezen en fleurige borders ontwerpen waar je jaarrond van kunt genieten.

**MODESTE HERWIG** heeft 45 tuinboeken op haar naam staan en is bekend door haar tuinfotografie. Zij levert tuinartikelen en foto's aan tijdschriften, maakt beplantingsplannen en verzorgt tuinworkshops over het ontwerpen van borders en over tuinfotografie. Modeste is gespecialiseerd in vaste plantenborders en kleurgebruik in de tuin.

**JEANNE VAN RIJS** heeft een eigen tuinontwerpbureau, Oxalis tuinontwerpen. Zij heeft voor veel particulieren prachtige tuinen en beplantingen ontworpen. Jeanne's stijl wordt gekenmerkt door een rijke beplanting en heldere lijnen. Beplanting en ontwikkeling van beplantingsstijlen heeft haar speciale aandacht.

- Kies de beste tuinplanten en ontwerp je eigen border
- Ideeën voor schitterende plantcombinaties op kleur per seizoen
- Inspiratie voor lang en rijk bloeiende borders in de mooiste kleuren
- 500 tuinplanten om uit te kiezen, gerangschikt op standplaats
- Praktische informatie over de aanleg en het onderhoud van je border



[www.fortegroen.nl](http://www.fortegroen.nl)



9 789462 502154 >